

Vatandaşlık ve Demokrasi Eğitimi Dersindeki Değerlerin Öğrenilme Düzeyleri ile Çevre İlişkisi Hakkında Öğretmen Görüşleri*

Teachers' Perceptions about the Relationship between Learning Levels of Values in Citizenship and Human Rights Course and the Environment

Bülent TARMAN¹, Burçin KURAN²

¹Gazi Üniversitesi, Gazi Eğitim Fakültesi, İlköğretim Eğitimi, Sosyal Bilgiler Eğitimi Anabilim Dalı, btarman@gmail.com

²Necmettin Erbakan Üniversitesi, Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, burcinkrn@hotmail.com

ÖZ

Bu araştırma; Vatandaşlık ve Demokrasi Eğitimi dersinde yer alan değerlerin öğrenilme düzeylerinin öğrencilerin içinde yaşadığı çevre ile olan ilişkisini öğretmen görüşlerine göre değerlendirmek amacıyla yapılmıştır. Araştırmanın katılımcıları Kars ilinin merkez okullarında, Kağızman ilçesinde ve Kağızman'a ait köylerde bu dersi veren toplam 32 öğretmendir. Araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden bütüncül çoklu durum deseni kullanılmıştır. Katılımcıları belirlemek için ise amaçlı örnekleme yöntemlerinden maksimum çeşitlilik örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Elde edilen veriler daha önceden belirlenmiş temalara göre yorumlandığı için betimsel analiz yöntemi kullanılmıştır. Bulgular öğretmen görüşleri arasında neden-sonuç ilişkisi kurularak yorumlanmıştır. Yapılan değerlendirmelerin ardından bazı önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar Sözcükler: Vatandaşlık ve Demokrasi Eğitimi, Değerler, Çevre

ABSTRACT

The purpose of this research is to determine the relation between learning levels of values in Citizenship and Human Rights course and the role of environment where students live based on the teachers' perceptions. Participants of the research are selected among teachers who teach this lesson in central schools, district and village schools in Kars. The service zones of schools determined by the Ministry of National Education based on the development level of the schools are considered. Among purposeful sampling methods, maximum variety sampling method is used to reflect individual variety in a small setting. The reason why we chose this sampling method in this study is to detect whether common features are observed in various situations in the targeted

* Bu çalışma Marmara Üniversitesi tarafından 20-22 Nisan 2012 tarihleri arasında düzenlenen I. Uluslararası Sosyal Bilgiler Eğitimi Sempozyumu'nda sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

area instead of generalizing the findings in the universe through maximum variation sampling. The data are interpreted according to predetermined themes. Therefore descriptive analysis is used for this study. Results were interpreted based on the establishing cause-effect relationship between teachers' views. After the evaluations, some suggestions have been made.

Keywords: Citizenship and Human Rights Education, Values, Environment

GİRİŞ

Eğitimdeki son gelişmelere baktığımızda vatandaşlık eğitiminin demokratik bir toplumun oluşabilmesi için öğrencileri gerekli bilgi, beceri ve değerlerle donatmayı hedeflediği görülmektedir. Öğrencilerden konulara eleştirel bakabilen, kendi düşüncelerini ifade edebilen, başkalarının düşüncelerine saygılı, barış içinde bir arada yaşama kültürüne sahip, topluma duyarlı, toplumun iyiliği için harekete geçebilen bireyler olmaları hedeflenmektedir (Acun, Tarman & Dinç, 2013; Tarman & Acun, 2010). Ülkemizde insan hakları ve demokrasi eğitimi daha önce *Yurttaşlık Bilgileri*, *Sosyal Bilgiler*, *Vatandaşlık Bilgileri*, *Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi* ve son olarak da *Vatandaşlık Ve Demokrasi Eğitimi* gibi dersler içinde verilmiştir (Yiğittir, 2003).

2004 programında vatandaşlık bilgisinin temel yükünü sosyal bilgiler taşımaktadır. Fakat yeni eğitim programında Vatandaşlık ve Demokrasi Eğitimi ayrı bir disiplin olarak bu derste etkin vatandaş yetiştirilmesi amaçlandığı görülmektedir.

Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı tarafından hazırlanan (2010) Vatandaşlık ve Demokrasi Eğitimi öğretim programında dersin genel amaçları, özel amaçları dersin uygulandığı, kazandırılması gereken bilgi ve beceriler açıklanmaktadır. Ayrıca bireylere her türlü değer, hak ve özgürlükleri ile ilgili bir bilincin kazandırılması, demokratik Vatandaşlık eğitiminin en temel hedefleri olduğuna da vurgu yapılmaktadır. Eğitimin bu temel hedefinden hareketle bireylere, her türlü demokratik tutum ve değerler eğitimin ilk kademesinden itibaren çeşitli öğrenim yaşantıları düzenlenerek kazandırılmaya çalışılmalıdır (Başaran, 2006).

Değer, bir sosyal grup veya toplumun kendi varlık, birlik, işleyiş ve devamını sağlamak ve sürdürmek için üyelerinin çoğunluğu tarafından doğru ve gerekli oldukları kabul

edilen ortak düşünce, amaç, temel ahlaki ilke ya da inançlardır. Değerler; insanları birleştiren birer olgu, duygu ve heyecanları ilgilendiren birer yargı, davranışları yönlendiren birer güdüdürler (MEB, 2006).

İnsan değer üreten tek varlıktır. Değerlerin önemli bir özelliği, doğuştan bireyle birlikte gelmeyip yaşanılarak ve öğrenilerek kazanılmasıdır. Bu nedenle değerlerin edinimi başlı başına bir eğitim sorunudur (Yeşil & Aydın, 2007). Sosyalleşmede, diğer bir anlatımla değer kazandırmada etkili bir aracı olan okullarda bireyin istendik özellikleri kazanması amaçlanmaktadır (Ercan, 2001); çünkü okullar resmi eğitim kurumlarıdır ve programlarla öğretim işini gerçekleştirmektedirler. Eğitim kurumlarının genel hedefleri incelendiğinde birçoğunun vatansever olma, temiz olma, sağlığına dikkat etme, düzenli olma, adil olma, yaratıcı olma, girişimci olma gibi birçok değer içerdiği görülmektedir. Eğitim kurumları bunlar ve benzeri değerler ile öğrencilere nelerin önemli olduğunu ve nasıl yaşanması gerektiği konusunda rehberlik eder (Çalık, 2007).

Günümüzde değer eğitimi hem öğretim programları hem de örtük program kapsamına giren uygulamalar ile yapılmaktadır. Değer eğitiminin günümüzdeki öneminden hareketle, Vatandaşlık ve demokrasi eğitimi dersi için Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı tarafından belirlenen öğretim programında yer alan değerlerin kazandırılmasının çevre ile ilişkisi saptanmaya çalışılmıştır.

Hazırlanan eğitim programlarının uygulanması aşamasında okulun örgütlenişi ve havası, okul ve sınıf ortamı, öğrencilerin okul yönetimine, planlama ve programlama aşamalarına katılımı, eğitim sürecine katılanlar arasında işbirliğinin sağlanması, uygulanacak yöntem ve teknikler, kullanılacak materyaller, sınıf içi ve sınıf dışı etkinlikler, öğretmenlerin yeterlilikleri ve donanımları da önemlidir. Eğitim sürecinin, insan hakları temelinde ve demokratik eğitim çerçevesinde yapılandırılması gerekmektedir (Aydeniz, 2009).

Değerlerin oluşmasında sosyal destekler ve pekiştireçler de önemlidir. Bir değer diğer insanlar tarafından onaylanır ve takdir görürse bireydeki etkisi yüksek olur. Değerler arkalarındaki toplumsal destekleri kaybettikçe değişmeye veya etkisiz olmaya

başlamaktadır (Sarı, 2005). Dolayısıyla öğrenilme düzeyi ile sosyal çevrenin yakından ilişkisi bulunmaktadır.

Vatandaşlık ve Demokrasi Eğitimi Dersi Öğretim Programı, etkinlik merkezli, öğrencinin kendi yaşantısını ve bireysel farklılıklarını dikkate alan, çevresiyle etkileşimine olanak sağlayan bir anlayış yaşama geçirilmeye çalışılmaktadır. Kalkınma planları ve millî eğitim şûralarında da sıklıkla öğrencilerin bilgiye ulaşma yollarını öğrenmelerine, sorun çözme ve karar verme becerilerini geliştirmelerine olanak sağlayacak şekilde öğretim programlarının düzenlenmesine ihtiyaç duyulduğu dile getirilmektedir (MEB, 2010).

Programda, genel amaçlar ve kazanımların yanı sıra çeşitli değerlerin verilmesi, öğrencilerin kazanımlar ve etkinlikler yoluyla bu değerleri elde etmeleri amaçlanmıştır. Vatandaşlık ve Demokrasi Eğitimi Dersi Öğretim Programı ile öğrencilere kazandırılmak istenen değerler şunlardır (MEB, 2010):

1. Dayanışma	2. Hoşgörü
3. Sorumluluk	4. Sevgi
5. Saygı	6. Yardımseverlik
7. Diğerkâmlık	8. Barış
9. Onur	10. Adil olma
11. Özsaygı	12. Paylaşma
13. Vatanseverlik	14. Özgürlük
15. Uzlaşma	16. Eşitlik
17. Farklılıklara saygı duyma
duyarlılık	18. Kültürel mirası yaşatmaya
19. Millî, manevi ve evrensel
değerlere duyarlı olma

Değerler eğitiminin sağlıklı bir zeminde yürütülmesi, istenilen hedeflere daha kolay ulaşılabilmesi bakımından, okul ortamında verilmek üzere tespit edilen değerler ile çevre şartlarının çatışmaması ve verilmek istenen eğitimin uyum içerisinde yürütülmesini sağlayıcı tedbirler alınır. Bunun için çevrenin olumlu ya da olumsuz yargıları çok iyi tespit edilmelidir. Vatandaşlık ve Demokrasi Eğitimi Öğretim

Programı'nda yer alan değerlerin çevre ile ilişkisinin olup olmadığı çalışmanın amacıyla yapılan bu çalışmada, çevre yargılarını tespit etmek araştırmanın önemini ortaya koymaktadır. Literatürde okul, aile ve çevrenin önemini ortaya koyan çalışmalar yer almaktadır. Bunlardan bazıları şu şekildedir;

Gündoğdu (2004) araştırmasında, ilköğretimde Demokrasi ve İnsan Hakları eğitiminin nasıl yapıldığını araştırmak ve ilköğretim ilk kademedeki Demokrasi ve İnsan Hakları eğitimi etkileyebilecek ders ve okul programları ile ilgili etkenleri ortaya çıkarmayı amaçlamıştır.

Araştırmanın sonucunda, demokrasinin sadece bir yönetim biçimi olarak değil, okul toplumunca ve okul yönetimince temel stratejiler çerçevesinde yaşatılması ve yaşanılması gereken bir gerçeklik olduğunu belirlenmiştir. Ne var ki, okulda ve evde öğrenilenler arasında temelde farklılıklar bulunduğunu, dolayısıyla teori ve gerçeklik arasında okul toplumunu oluşturanlar tarafından farklılıklar görüldüğü gözlenmiştir. İnan (2005) araştırmasında, ilköğretim 7. sınıf Vatandaşlık ve İnsan Hakları dersinde öğrencilere kazandırılması gereken temel hak ve özgürlüklerin kazandırılma düzeylerini ölçmeyi, kazandırılma düzeylerini düşüren sorunları tespit etmeyi ve bu sorunlara çözüm önerileri sunmayı amaçlamıştır.

Araştırma sonucunda, Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi dersinde öğrencilere kazandırılmak istenen on altı temel hak ve özgürlüklerle ilgili yöneltilen sorularda öğrencilerin başarı ortalaması yaklaşık % 43 olarak belirlenmiştir. Bu sonuç doğrultusunda dersin okullarda uygulanmasında birçok sorunla karşılaşıldığının temel göstergesi olarak kabul edilmiştir. Temel hak ve özgürlüklerin kazandırılma derecesini düşüren programdan kaynaklanan sorunlar olarak "hak ve özgürlüklerin programda tam olarak ifade edilememesi (amaç, davranış ve konu bakımından)", "programın sınıflarda uygulamaya dönüştürülememesi" ve "ders saatinin yetersizliği" gösterilmiştir. Temel hak ve özgürlüklerin kazandırılma derecesini düşüren okuldan kaynaklanan sorunlar olarak "derslerde kullanılacak araç ve gereçlerin eksikliği", "okul içindeki demokratik tutum eksikliği" ve "okul-aile işbirliğinin düşük olması" gösterilmiştir.

Güven (2010) araştırmasında, İnsan Hakları ve Vatandaşlık ara disiplin kazanımları çerçevesinde ilköğretim 5. sınıf öğretmenlerinin vatandaşlık eğitimi, öğrencilerin bu kazanımlara ulaşma düzeyleri ile öğretmenlerin eğitim programlarındaki Vatandaşlık anlayışına yönelik algı ve görüşlerini tespit etmeye çalışmıştır.

Araştırmada sonucunda, öğretmen görüşlerinde; İnsan Hakları ve Vatandaşlık ara disiplin kazanımları doğrultusunda vatandaşlık eğitimi gerçekleştirdikleri, öğrencilerinin kazanımlara ulaştığı, vatandaşlık bilincinin oluşmasında aile, çevre, medya gibi faktörlerin olumsuz rolünün olduğu, eğitim sisteminin aktif katılımcı, hak ve sorumluluklarının farkında vatandaşlar yetiştirmediği sonucuna ulaşılmıştır.

Literatürde yer alan bu çalışmalar vatandaşlık, demokrasi ve insan hakları eğitiminin en verimli şekilde uygulanması için okul, aile ve çevrenin büyük rolü olduğu görülmektedir. Bu araştırma ise mevcut çalışmalardan farklı olarak özellikle değerlerin öğrenilme düzeylerini çevre boyutu ilişkisi kapsamında ele alarak öğretmen görüşleri çerçevesinde anlamaya çalışmak üzere kurgulanmıştır.

YÖNTEM

Araştırma Modeli

Nitel bir araştırma olan bu çalışmada durum çalışması (örnek olay) desenlerinden bütüncül çoklu durum deseni kullanılmıştır. İl merkezi, ilçe merkezi ve köylerde uygulanan bu çalışma için, öncelikle ayrı ayrı kendi içerisinde değerlendirmeler yapılarak daha sonra bu üç bölge için kıyaslamalara gidilmiştir. Böylelikle bu desene uygun biçimde, her durum önce bütüncül olarak kendi içerisinde değerlendirilmiş daha sonra ise birbirleriyle kıyaslanmıştır (Yıldırım & Şimşek; 2008).

Çalışma Grubu

Bu araştırmada nitel araştırma örneklemelerinden amaçlı örnekleme yöntemi ve betimsel analiz kullanılmıştır. Patton'a (Akt. Yıldırım & Şimşek, 2004) göre amaçlı örnekleme zengin bilgiye sahip olduğu düşünülen durumların derinlemesine çalışılmasına olanak vermektedir. Amaçlı (yargısal) örneklemede araştırmacı kimlerin seçileceği konusunda

kendi yargısını kullanır ve araştırmanın amacına en uygun olanları katılımcı olarak alır (Balcı, 2005). Küçük bir örneklemede birey çeşitliliğini maksimum derecede yansıtılması için amaçlı örnekleme yöntemlerinden maksimum çeşitlilik örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Maksimum çeşitliliğe dayalı bir çalışmada amaç; genelleme yapmak için çeşitlilik sağlamak değildir. Çeşitlilik gösteren durumlar arasında ortak olguların olup olmadığını bulmaya çalışmak ve çeşitliliğe göre problemin farklı boyutlarını ortaya koymaktır (Yıldırım & Şimşek, 2008).

Araştırmanın katılımcıları Kars ilinin merkez okullarında, Kars iline bağlı Kağızman ilçesinde ve ilçede bulunan köylerde bu dersi veren toplam 32 öğretmendir. Bu öğretmenlerin 10'u Kars merkezde, 9'u Kars'ın Kağızman ilçesinde, 13'ü ise Kağızman'a bağlı köy okullarında görev yapmaktadır.

Veri Toplama Araçları

Bu ders içinde kullanılan kavram ve değerlerin öğrenilme düzeyleri bazı değişkenlere göre değerlendirilmiştir. Bu değerlendirmeler yapılırken öğretmenlerin görev yaptığı okulun içinde bulunduğu çevreyi betimlemek için çevrenin sosyo-kültürel yapısı ve fiziki (doğal koşulları) özellikleri hakkında bilgi edinmek amacıyla gözlem yöntemi ile birlikte yapılandırılmış görüşme formu uygulanmıştır. Daha sonra formun geçerliği ve güvenilirliğini sağlamak için 3 uzman görüşü alınmıştır. Uzman görüşlerine göre bazı maddeler çıkarılmış ve düzeltilerek son hali uygulanmıştır. Araştırmacılardan bir tanesi özellikle katılımcıların bulunduğu bölgede öğretmen olarak görev yaptığı için sözü edilen durumların anlaşılabilmesi için bizzat yaptığı gözlemler yolu ile görüşme formu kapsamında elde edilen verilerin güvenilirliği kontrol edilmeye çalışılmıştır.

Tablo 1. Yapılandırılmış Görüşme Formu**Verilerin Analizi**

Tüm veriler betimsel analiz yönteminin aşamalarına uygun bir şekilde değerlendirilmiştir. Öncelikle veri analizi için bir çerçeve oluşturulmuştur. Bu çerçevede yaşadıkları çevre özellikleri, kullanılan yöntem teknik, öğrenme düzeyini etkileyen diğer faktörler ve çevre ilişkisi yer almaktadır. Bu çerçeveye göre verilerin hangi temalar altında organize edileceği belirlenmiştir. Daha sonra organize edilen veriler tanımlanarak gerekli yerlerde doğrudan alıntılar yapılmıştır. Oluşturulan tematik çerçevede yaşadıkları çevre özellikleri, kullanılan yöntem teknik, öğrenme düzeylerini etkileyen çevre ilişkisi ve diğer faktörler gibi boyutlar yer almaktadır. Oluşturulan bu boyutlara göre veriler işlenmiş ve bulgular arasındaki neden-sonuç ilişkisi yorumlanarak açıklanmıştır.

Yaşadıkları Çevre Özellikleri	<ol style="list-style-type: none"> 1. Okulunuzun içinde bulunduğu bölgenin yerleşim birimi nedir? 2. Okulunuzun içinde bulunduğu yerleşim biriminin sosyo-kültürel özellikleri nelerdir? 3. Okulunuzun içinde bulunduğu yerleşim biriminin fiziki çevre özellikleri nelerdir? 4. Okulunuzun içinde bulunduğu yerleşim biriminde ailelerin geçim kaynakları nelerdir?
Kullanılan Yöntem-Teknik	<ol style="list-style-type: none"> 5. Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi dersinde yer alan kavramların öğretiminde öğrencilerin sadece öğrenmeleri ile kalıcılık sağlanabilir mi? Niçin? 6. Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi dersinde yer alan kavramların öğretiminde öğrencilerin yaparak-yaşayarak öğrenmelerini sağlamak için ne tür uygulamalarda bulunuyorsunuz? Kısaca açıklayınız.
Öğrenme düzeylerini Etkileyen Faktörler ve Çevre İlişkisi	<ol style="list-style-type: none"> 7. Öğrencilerin Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi dersinde yer alan kavramları kalıcı izli öğrenmelerini etkileyen faktörleri sıralayabilir misiniz? 8. Bu sıralama çevre faktörü ilave edilirse sıralamanın neresinde olacağını düşünürsünüz? Niçin? 9. Sizce yeni programa göre kazandırılması istenilen kavram ve değerler içerisinde en zor ve en kolay öğrenilenler hangisidir? Bu öğrenme düzeyleri ile yaşadıkları çevre arasında ilişki kurulabilir mi? Niçin?

Öğretmen görüşlerinden örnekler vererek doğrudan alıntı yapmak için öğretmenlere bazı kodlar verilmiştir. Ö1'den Ö13'e kadar olan kodları köylerde, Ö14'den Ö22'YE kadar olan kodlar ilçede, Ö23'den Ö32'ye kadar olan kodlar ise il merkezinde görev yapan öğretmenler için kullanılmıştır. Görev yapan 32 öğretmenin tümünün her bir kategori için belirttikleri görüşlere yer verip aynı görüşler tekrar edilmemiştir. Katılımcılar arasından bazıları rastgele seçilerek durumu özetleyen açıklamalarına yer verilmiştir.

BULGULAR

Bulgular yorumlanırken soruların içeriklerine göre tematik çerçeve oluşturulmuş ve öğretmen görüşleri bu çerçevede yer alan boyutlara göre yorumlanmıştır.

Araştırmada kavram ve değerlerin öğrenilme düzeylerinin çevre ile ilişkisi saptanırken bu düzeyi paralel olarak etkileyen diğer faktörlerle de ilişkilendirmeler yapılmıştır. Görüşme formunda; çevre özellikleri, kullanılan yöntem teknik, öğrenme düzeylerini etkileyen diğer faktörler ve çevre ilişkisi şeklinde sıralanmıştır. Elde edilen bulgularda öğretmen görüşlerinin buldukları yerleşim birimleri ile bu kategoriler arasında ortak yönlerin bulunup bulunmadığı tespit edilmeye çalışılmıştır.

Yaşadıkları Çevre Özellikleri

Gözlem formunda ilk kategoride yer alan çevre özellikleri öğretmenlerin görev yaptıkları okulların içinde bulunduğu yerleşim birimi, yerleşim birimlerinin fiziki özellikleri, sosyo-kültürel özellikleri ve son olarak da geçim kaynakları tespit edilmiştir. Yerleşim birimi köy olan okullarda görev yapan 13 öğretmen, okulun içinde bulunduğu yerleşim biriminin sosyo-kültürel özellikleri için; gelenek göreneklerinden hiç ödün vermeyen, eğitim seviyesi düşük, veli-okul ilişkisinin zayıf olduğu görüşleri ortak bulgulardandır. Geçim kaynakları ise fiziki çevre özelliklerine bağlı olarak tüm köylerde hayvancılık, tarım ve arıcılık şeklinde 3 farklı kaynak gösterilmiştir.

Bu konuda elde edilen görüşlerden örnek olarak Ö7'nin görüşü şu şekildedir: “ Köy halkı gelenek ve göreneklerine aşırı bağlı durumda. Eğitim seviyesi düşük ve okul ile

ilişki durumu oldukça zayıf. Öyle ki öğrenciler bu şartlar altında sadece okul öğrenmeleri ile sınırlı kalıyor. Evde verilen katı eğitim ile okulda verilen eğitim arasında çelişkiler bulunmaktadır. Bu çelişkiler yüzünden çocuk uyum problemi yaşamakta ve edindiği bilgileri aile ortamına transfer edemiyor. Dolayısıyla okul öğrenmelerinin kalıcılığı sağlanamıyor.”

İlçe merkezinde görev yapan 9 öğretmenin görüşlerinde ise okulun içinde bulunduğu yerleşim biriminin sosyo-kültürel özellikleri için; gelenek ve göreneklere bağlı ama yeniliklere açık, eğitime önem veren bilinçli ailelerin çoğunlukta bulunduğu belirtilmiştir. Geçim kaynakları ise tarım ve hayvancılığın yanı sıra esnaf ve memur kesimin de bulunduğu belirtilmiştir.

Bu konuda elde edilen görüşlerden örnek olarak Ö18’in görüşü şu şekildedir: “*İlçede velilerin ve öğrencilerin kendilerini sosyal yönden geliştirecek ortamları yok. Ancak okul kanalı ile öğrenci veliye ulaşmakta. Okulda öğrenilen yeni bir değeri ev ortamına aktarmakta zorlanmamaktadır. İmkani olan veliler ise ilçede yapılan sosyal gelişim odaklı etkinliklere destek vermekte. Hem kendilerini hem de öğrencileri geliştirebilmek için çaba sarf etmekte.”*

Kars merkezinde görev yapan 14 öğretmenin görüşlerine göre ilçe merkezi ve köyde görev yapan öğretmenlerin görüşünden farklı olarak, yerleşim biriminin sosyo-kültürel özellikleri için, öğrencilerin sosyal yönden kendilerini geliştirebilecek imkanların olduğunu (sinema, tiyatro, spor aktiviteleri v.s) bunun yanı sıra hemen hemen bütün velilerin eğitimde yapılan tüm yenilikleri düzenli takip eden bilinçli, eğitim seviyesinin de yüksek olduğu belirtilmiştir.

Bu konuda elde edilen görüşlerden örnek olarak Ö25’in görüşü şu şekildedir: “*Öğrencilerin kendilerini geliştirebilecek sosyal alanları mevcuttur. Sinema, tiyatro, spor faaliyetleri, alışveriş merkezleri vs. dolayısıyla öğrenci öğrendiği bir değeri direkt olarak sosyal çevresine aktarabiliyor. Örnek: Saygı değeri. Öğrenci sinemaya veya bir alışveriş merkezinde sıraya girmesi gerektiğini, hatta yaşlılara ve hastalara sıra yerini vermeleri gerektiğini biliyor. Dolayısıyla çevresine karşı nasıl bir tutum sergileyeceğini biliyor. Aile eğitimi düzeyinin yüksek olması da bu duruma destek sağlıyor.”*

Görüldüğü üzere bu kategoriye göre verilen cevaplar, yaşanan çevreye göre değişkenlik göstermektedir. Yerleşim birimi köy olan yerlerden merkeze doğru sıralandığında sorulan özelliklerin nispeten daha iyi olduğu görülmektedir.

Kullanılan Yöntem ve Teknik

Tablo 2. Öğretmen Görüşüne Göre Okul Öğrenmelerinin Yetersiz Görülen Değerler

	KÖY	İLÇE	ŞEHİR
Adil olma	1	1	1
Paylaşma	1	0	1
Özsaygı	1	1	1
Onur	1	1	1
Uzlaşma	1	0	1
Diğerkamlık	1	1	1
Farklılıklara saygı duyma	1	0	0
Milli ve manevi değerlere duyarlı olma	1	0	1
Vatanseverlik	1	0	1
Barış	0	0	1
Eşitlik	1	0	0
Kültüre mirası yaşatmaya duyarlık	1	0	1
TOPLAM	11	5	10

Ders içerisinde kullanılan yöntem ve teknik, oluşturulan diğer bir kategoridir. Bu kategoride yer alan ilk soru kavram öğrenmelerinde kalıcılığı sağlamak için sadece okul öğrenmelerinin yeterliliği hakkındadır. 11 köy öğretmeni, 5 ilçe merkezinde ve 10 Kars merkezde olmak üzere toplam 26 öğretmenin de ortak görüşü olarak sadece okul öğrenmelerinin yeterli olmayacağı şeklindedir.

Bu kategori için elde edilen görüşlerden için örnek olarak Ö11: ‘‘ Değerlerin günlük hayatla ve yaşadıkları çevreleri ilişkilendirme boyutunda imkânların sınırlı olması

nedeniyle istenilen demokratik ortamın en azından sınıf içerisine taşınması gerekir.” şeklinde görüş bildirmiştir.

Ö20 ise *“Adil olma”, “paylaşma”, “özsaygı”, “onur”, “uzlaşma”, “diğerkamlık”, “farklılıklara saygı duyma”, “milli ve manevi değerlere duyarlı olma”, “vatanseverlik”, “barış”, “eşitlik”, “kültürel mirası yaşatmaya duyarlılık” gibi değerlerin kalıcılığını sağlamak adına kullanılan yöntem ve tekniğin etkisinin çok fazla değildir.”* şeklindeki görüşünü belirtmiştir.

Bu ders için hedef davranışlara ulaşılması ve içeriğin ders sürecinde tamamlanabilmesinde öğretmenlere sağlanan ders saati sayısının yetersiz olduğu öğretmenlerin ortak görüşleri arasındadır. Bunun yanı sıra bu kavramların kullanılan yöntem ve tekniklerin sınırlılığı ile yeterince somutlaştırılmaması ve günlük yaşamda aktif bir şekilde kullanılmamasından dolayı bu değerlerin öğretiminde çekilen sıkıntılardandır.

Öğretmenler, öğretim araç gereçlerin kullanımında köy ve ilçedeki bazı okullarda, okuldaki imkanlar dahilinde projeksiyon yardımıyla soyut olan kavramları somutlaştırma imkanı bulduklarını fakat genel olarak ders kitabından yararlandıklarını belirtmişlerdir.

Tablo 3. Öğretmen Görüşüne Göre Okul Öğrenmeleri ile Kalıcılığı Sağlayan Değerler

Değerler	Köy	İlçe	Şehir	Kullanılan Yöntem ve Teknikler
Saygı	3	1	2	
Yardımselik	1	1	2	Drama
Sorumluluk	2	1	3	Soru- cevap
Dayanışma	1	1	1	Beyin fırtınası
Sevgi	1	1	1	
Paylaşma	1	2	1	Düz anlatım
TOPLAM	9	7	10	

Kullanılan yöntem teknik kategorisinde yer alan kalıcılığı sağlamak için gidilen uygulamaların belirtilmesi istenen diğer soruya verilen cevaplara göre de; okul öğrenmelerindeki kalıcılığı sağlamak için çok farklı uygulamalara gidilemediği ortak görüş olarak belirtilmiştir. Bu kategorideki bir önceki soruda verilen cevaplarda olduğu gibi; mutlaka gerçek yaşamlarında uygulanabilir olması vurgulanmıştır. “Saygı”, “yardımselik”, “sorumluluk”, “dayanışma”, “sevgi”, “paylaşma” gibi değerler günlük hayata aktarımı sağlandığı için kalıcı izli öğrenmeler sağlandığı belirtilmiştir. Bu görüşler 9’u köy, 7’si Kağızman ilçesi ve 10’u Kars merkezde görev yapan toplam 26 öğretmenlerin ortak görüşüdür.

Yaparak-yaşayarak kavram öğrenmeleri sağlamak için yapılan uygulamalarda; köy, ilçe merkezi ve Kars merkezde görev yapan öğretmenlerin görüşleri birbirine yakındır. Öğretmenler demokrasi kavramı öğretiminde en başta okul içerisinde demokratik bir ortam yaratmak gerektiğini belirtmiştir.

Bu konuda elde edilen görüşlerden örnek olarak Ö24 şu şekilde görüş belirtmiştir. “Demokrasi kavramının uygulanabilir hale getirmek için öncelikle okul içerisinde aktif

bir şekilde kullanmak gerekir. Örneğin; okul meclisine, sınıf başkanlığına ya da okul içerisindeki diğer görevlendirmeler için öğrenciler tarafından oylama yapılarak seçilebilir.”

Bunun dışında ders kitabındaki etkinliklere bağlı olarak, drama, soru-cevap, beyin fırtınası, düz anlatım gibi yöntem ve teknikleri kullanarak kalıcı izli öğrenmeler sağlanmaya çalışıldığı da tüm öğretmenlerin ortak görüşleri arasındadır.

Öğretmenler kalıcı izli öğrenme sağlamak için derste kullanılan yöntem ve teknik dışında yaparak yaşayarak öğrenmenin önemine de vurgu yapmaktadır. Bu duruma örnek olarak Ö28 şu şekilde görüş bildirmiştir: *“Öğrencileri sinema veya tiyatroya götürdüğümde bilet sırasını uygun bir şekilde beklemelerinin “saygı” değerini gerçek yaşamda uygulamaya imkan sağladığı faaliyetlerden biridir. Öğrenciler böylelikle yaparak yaşayarak kazandıkları değerleri uygun ortamlarda kullanarak kalıcı izli öğrenmeler sağlamaktadır.”*

Fakat köylerde ve ilçede görev yapan öğretmenler okul öğrenmelerinin günlük hayatla ilişkilendirme imkanlarının sınırlılığından bahsetmektedir. Bu duruma örnek olarak Ö12'nin görüşü şu şekildedir: *“ Kazanılan değerler sadece okul sınırları içerisinde veya arkadaş çevresi ile sınırlı kalmaktadır. Öğrenciler sosyal imkanların yetersizliği sebebiyle bazı değerlerin yakın çevrelerinde uygulama imkanı bulamıyorlar.”*

Kars merkezde görev yapan öğretmenlerin okul dışında da “saygı”, “sevgi”, “hoşgörü”, “yardımseverlik”, “sorumluluk”, “dayanışma”, “paylaşma” gibi değerlerin yakın çevrelerinde uygulama imkanlarının olması, öğrenilen değerlerin kalıcılığını artıran etmenlerden sayılabilir.

Yaparak yaşayarak öğrenme yapılandırıcılık yaklaşımına göre oldukça önemlidir. Yapılandırıcılık yaklaşımına uygun bir şekilde öğrencilerin öğretme süreçlerine katılımı ile onları öğrenmenin bir parçası olarak görerek, durumları ve olayları anlamlı hale getirmek için öğrencilerin gerçek deneyimlerinden yeni anlamlar oluşturmalarına yardımcı olacak biçimde düzenlenme yapılabilir.

Yukarıda verilen adil olma, paylaşma, özgürlük, özsaygı, onur, uzlaşma, diğerkamlık, farklılıklara saygı duyma, milli ve manevi değerlere duyarlı olma, vatanseverlik, barış, eşitlik, kültürel mirası yaşatmaya duyarlılık değerlerinin somutlaştırılması için kullanılan yöntem tekniğinin sınırlı kaldığı öğretmenler tarafından belirtilmiştir. Bunun yanı sıra, çevre özelliklerinin sınırlı olması sebebiyle günlük hayatta yakın çevresiyle ilişkilendirme imkanlarının bulunmadığı ortak görüşler arasındadır.

Öğrenme Düzeyleri ile Çevre İlişkisi ve Diğer Faktörler

Kalıcı izli öğrenmeleri etkileyen diğer faktörleri öğretmenler şu şekilde sıralamışlardır:

Tablo 4. Çevre ve Diğer Faktörler

Sıralama	Çevre ve diğer faktörler	Köy (f)	İlçe (f)	Şehir (f)	Toplam
1.	Çevre	13	7	3	22
2.	Yaparak yaşayarak öğrenme	0	4	8	12
3.	Aile ve yakın çevre	8	3	1	11
4.	İçinde yaşadıkları toplum	5	4	1	10
5.	Sosyo kültürel özellikler	3	3	1	7
6.	Günlük yaşamla ilişkilendirme	3	1	2	6
7.	Uygulanabilirlik	2	2	1	5
8.	Somitlaştırma	2	2	0	4
9.	Güncellik	0	3	0	3
10.	Uygun model olma	1	0	1	2
11.	Güdülenme düzeyleri	1	0	0	1

Bu maddeler için öğretmenler tarafından önem sırasına koymaları istenilmiştir. Kars merkezde görev yapan 8 öğretmen için ilk sırayı yaparak yaşayarak öğrenme alırken 2 öğretmen için çevre faktörü 2. sırada yer almaktadır.

Köy okullarında görev yapan 13 öğretmenin tümü çevre faktörüne öncelik vererek ilk sıraya koymuşlardır. Bu durum köy öğretmenlerinin sınırlı imkanlar dahilinde kavram ve değerler öğretiminde çektikleri sıkıntıların göstergesi sayılabilir. Çünkü Kars merkezde görev yapan öğretmen görüşlerine baktığımızda bu sıralamada çevre faktörünün 2. sırada yer alması onların kavram öğretimi ile çevre ilişkisinin önem düzeyini de gösterir niteliktedir.

Önem sırasına göre ilk sırada yaparak yaşayarak öğrenme olmasının sebebi hâlihazırda öğrenilen kavramların uygulama süreci ile ilgilidir. Fakat köy okullarındaki öğrencilerin çevresel özellikleri kavram öğrenmelerini uygulamaya geçirilebilecek düzeyde değildir. Çevre faktörünün sıralamadaki yerinin bu değişkenliği, köy ve Kars merkez okullarda öğrenim gören öğrencilerin çevresel faktörlerin farklılığı ile ilişkilendirilebilir. Fakat yine de araştırmaya katılan öğretmenler tarafından verilen cevaplara göre değerlendirildiğinde toplam 22 öğretmenin çevre değişkenini ilk sıraya taşımaları ile bu faktörün önemini vurgular niteliktedir.

Tablo5. Öğretiminde Zorlanılan Değerler

Değerler	Köy (f)	İlçe (f)	Şehir (f)
Uzlaşma	1	1	0
Diğerkamlık	1	2	1
Özgürlük	1	1	1
Farklılıklara saygı duyma	1	1	1
Milli ve manevi değerlere duyarlı olma	1	1	1
Hoşgörü	3	0	2
Adil olma	2	0	0
Paylaşma	1	1	1
Onur	1	1	0
Özsaygı	1	1	2
TOPLAM	13	9	9

Bu kategoride yer alan diğer bir soruda öğretiminde en çok zorlanılan değerler için ; “uzlaşma, diğerkamlık, özgürlük, farklılıklara saygı duyma, milli ve manevi değerlere duyarlı olma, hoşgörü, adil olma, paylaşma” şeklinde sıralanmıştır.

Bu değerler için 13'ü köy öğretmeni, 9'u ilçede ve 9 'u da Kars merkezde görev yapan öğretmenin sadece okul öğrenmelerinin yeterli olmadığı ve aile yapısının da büyük ölçüde etkilediği öğretmenler tarafından ifade edilmiştir. Fakat özellikle eğitim düzeyinin düşük ve aile içindeki fert sayısının fazla olması nedeniyle bu değerlerin günlük hayatlarına transfer edememeleri nedeniyle kavramların sadece bilgi düzeyinde kaldığı ifade edilmiştir.

Okul öğrenmelerini günlük yaşamda aktif bir şekilde kullanılması için en başta anne ve babalar çocuklarına iyi model olmak zorunda olduklarını belirtmiştir. Bu araştırmada elde edilen bulgulara göre köy okullarında görev yapan öğretmenlere göre hoşgörü, adil olma, paylaşma, eşitlik gibi değerlerin aile içinde uygulanmamasından dolayı okul öğrenmeleri ile çelişmektedir.

Bu duruma örnek olarak Ö6'nın görüşü şu şekildedir. *“Öğrenciler ailede yaşayan fert sayısının fazla olmasından dolayı, okulda kazanılan bazı değerleri aile ortamına aktaramıyor. Örneğin 8 kardeşlik bir ailede adil olma hoşgörü, paylaşma ve eşitlik gibi bazı değerlerden bahsetmek mümkün değil.”*

Hoşgörü, adil olma, paylaşma, eşitlik değerlerinin Kars merkezde görev yapan öğretmenlere göre aile içinde ve yakın çevrelerinde uygulama imkanlarının olması sebebiyle kalıcı izli öğrenmelerin gerçekleştiğini belirtmesi dikkat çekicidir. Köy ve Kars merkezde öğrenim gören öğrencilerin aynı değerler için farklı düzeyde öğrenmeler gerçekleştirmeleri aile ve yakın çevrelerinde uygulama imkanlarının farklılığından kaynaklanmaktadır.

Araştırmanın bu bölümünde yer alan değerlerin bir kısmın bilgi basamağında kalması öğretmenler tarafından belirtilmiştir. Öğrencilerin bu değerleri günlük yaşamlarına transfer edip üst düzey öğrenmelere yer veremediklerini göstermektedir. Öğretmenler de öğrencilerin bu kavramları yaşadıkları çevrelerle ilişkilendirmelerinin çok zor olduğunu belirtmişlerdir. Çünkü öncelikle aile içerisinde ve yakın sosyal çevresinde bu kavramların önemi yeteri kadar gösterilmemiştir.

TARTIŞMA ve SONUÇ

Okul eğitim sisteminin en kritik öğelerinden bir tanesi olarak kabul edilebilir. Bunun yanı sıra eğitim sisteminin genel ve özel amaçlarının temel ilkelere bağlı kalınarak, öğrencilere aktarıldığı bir eğitim ortamıdır (Şirin, 2008). Sınıf ortamı ise kolektif bir varoluş alanıdır. Farklı sosyo-ekonomik semtlerden gelen öğrencilerin paylaştığı ortam, çok boyutlu ve dinamik bir süreklilik içinde yaşanır. Bu bağlamda değişik algı ve beklentilerin tanımlanması ve bütünleştirilmesi şeklinde sürdürülen sınıf yaşamı, sosyal yapının küçük bir kesitini oluşturur (Aydın, 2008).

Okul ve sınıf ortamı, Vatandaşlık ve Demokrasi Eğitimi dersi içeriğinde bulunan değerlerin aktarımını sağlayan ortamlardandır. Öğrenciler dersin içeriğindeki değerlerden öğrendiklerini, bilgi, beceri ve tutumlar şeklinde okulda ki yöneticiler, öğretmenler, öğrenciler, diğer çalışanlar ve hatta veliler arasında sevgiye, saygıya, anlayışa ve hoşgörüye dayanan çift yönlü bir iletişim kurulduğunda göreceklendir (Kepenekçi, 2008).

Geleneksel bürokratik okul modelleri, okul ve ailenin ayrı ayrı sorumlulukları olduğuna, aile ve okul arasında yapısal bir benzeşmezlik, rekabet ve çatışmaya vurgu yapmaktadır. Çağdaş yaklaşımlar ise okul ve ailelerin daha paylaşılmış sorumlulukları olduğunu kabul etmektedir. Bu yaklaşımlar eşgüdüm, işbirliği ve okul ve ailenin birbirini tamamlayıcılığına ve iletişim ve işbirliğini teşvik etmeye vurgu yapmaktadır (Tschannen-Moran, 2001). Okulun örgütsel özelliklerinin yanı sıra eğitim yönetiminde ortaya çıkan yeni eğilimler de okul çevre ilişkilerinin geliştirilmesini kaçınılmaz hale getirmektedir (Çalık,2007).

Öğretmenlerin görüşlerine göre; özellikle köy ve ilçe merkezindeki okulların içinde bulunduğu sosyal çevrenin yaparak yaşayarak uygulama yapmalarına fırsat tanıyabileceği kadar gelişmemiş olduğu şeklindedir. Kars merkezde görev yapan öğretmenlerin görüşüne göre ise diğer öğretmenlere nispeten gelişmiş sosyal ortamlarda bulunmaları sebebi ile yaparak yaşayarak uygulamaya gidilmesinde daha az problem

yaşanmaktadır. Problem oluşturan bu durum yapılan diğer araştırmalarında ortak bulgusudur.

Örneğin Türker'in (1999) yaptığı çalışmada da öğrenciler dersle ilgili olarak daha çok günlük yaşamları içerisinde olan ve günlük yaşamlarında kullanabilecekleri türden bilgileri hatırlamaktadır. Ancak derste öğrendikleri bilgileri günlük yaşamlarına aktarmada problem yaşadıkları sonucuna ulaşılmıştır.

Vatandaşlık ve Demokrasi Eğitimi dersinde karşılaşılan bir diğer güçlük ise 2010'da düzenlenen yeni programa göre kazandırılması amaçlanan 19 değer hepsinin soyut düzeyde kalmasıdır. Soyut düzeyde olan bu değerleri somutlaştırarak kalıcı izli öğrenmeler sağlamak için kullanılan yöntem-teknik boyutu ele alınmıştır. Öğretmenlerin ortak görüşlerine göre düz anlatımdan ziyade drama, rol oynama, grup tartışmaları, benzetişim ve örnek olay yöntemleri kullanılarak öğretiminde zorluk çekilen bu değerler somutlaştırılabilir.

Başaran'ın (2007) yaptığı çalışmada da ders kapsamında işlenen konuların soyut olması nedeniyle öğrenciler konuları anlamakta zorlandığını ve bu durumun öğrencilerin konuları öğrenmelerinden çok onları ezberlemeye yönelttiği belirtilmiştir. Bu durumun bir sonucu olarak da ezberin fazla olması, öğrencilerin bilişsel yeterliklerini oluşturma anlamında zorluklar yaşadıklarını belirtmişlerdir. Aynı çalışmada öğretmen görüşleri de yer almaktadır ve öğretmenlerin araç gereç kullanımında soyut olan bu kavramları somutlaştırmak için tepegöz kullandıklarını bunun yanı sıra ders kitabından da sıklıkla yararlandıkları bulgusuna ulaşılmıştır.

Gözütok'un (1998) yaptığı araştırmada öğrencilerin derse katılımına ve karşılıklı iletişimine olanak sağlayacak olan grup tartışmaları, problem çözme, beyin fırtınası, zihin yürüyüşü, benzetişim, rol oynama gibi yöntemlere yer verilmesi gerektiğini belirtmiştir.

Öğrenme düzeyleri ile çevre ilişkisi ve etkileyen diğer faktörler incelenirken, öğretmenlerden öğrenme düzeyini etkileyen faktörler önem sırasına koymaları istenmiştir. Buna göre çevre ve yaparak yaşayarak öğrenme faktörü önem sırasına göre

düzenlendiğinde ilk sıralarda yer almaktadır. Yaparak yaşayarak öğrenmeyi uygulamak için hâlihazırda bildiklerinden yola çıkarak gerçek yaşam tecrübelerine aktarımı önem taşımaktadır (Kesercioğlu, 2002).

Öğrenmeyi etkileyen en önemli faktörlerden birinin “öğrenen kişinin hâlihazırda ne bildiği” ve nasıl uygulamaya geçirdiği esastır. Bu nedenle öğrenme ile ilgili yapılan çalışmalar daha çok öğrencinin neyi, nasıl öğrendiği üzerine yoğunlaşmaktadır. Zihinde yapılandırma kuramı olarak da bilinen yapılandırmacı öğrenme kuramı bu çalışmaların arasında önemli bir yere sahiptir ve bireydeki öğrenme yapıları ile ilgilenir.

Köyde ve Kars merkezde görev yapan öğretmenlere göre çevre faktörünün önem sırasındaki farklılıkları da öğrenilen kavramların uygulamaya geçirilmesinde ki ortamların farklılığından kaynaklanabilir. Köy öğretmenlerine göre aile içinde ve yakın çevrelerinde uygulama imkanı olmadığından öğrenciler kalıcı izli öğrenmeler sağlayamazken, Kars merkezde öğrenim gören öğrenciler uygulama imkanı bulunduğu için kalıcı izli öğrenmeler sağlamaktadır.

Çakmak (2006) ve Şeker’in (1998) araştırmalarında da farklı eğitim bölgelerinin, sosyal çevrenin öğrenci başarılarını etkiledikleri görüşünü tespit etmişlerdir. Kavram öğrenmede sosyal çevrenin payının yüksek olduğu görüşü bu araştırmanın sonucunu desteklemektedir. Öğrencinin yaşadığı yerin aynı zamanda onun sosyal çevresini etkilediği görüşleri tespit edilmiştir.

Çocukların sağlıklı bir kişilik yapısına sahip olabilmelerini ve istenilen biçimde toplumsallaşabilmelerini sağlayacak olan temel faktör, karşılıklı güvene dayalı olan okul ve aile eğitiminde tutarlılıktır (Merey, 2009). Çocuk yaşamının yarısını evde ailesiyle birlikte diğer yarısını ise okul ortamında geçirmektedir. Bu nedenle insan hakları ve vatandaşlık alanında ailede kazandırılmak istenilen bilgi, beceri ve tutumlarla okulda kazandırılmak istenen bilgi, beceri ve tutumlar tutarlı olmalı ve birbirinin destekler nitelikte olmalıdır (Kepenekçi, 2008).

Yapılan bir diğer araştırmada öğretmen ve velilerin en önemli gördükleri değerlerin örtüşmediği sonucuna ulaşılmıştır. En önemli değerler konusunda ortaya çıkan bu

farklılık, bu değerlerin öğretiminde gösterilecek hassasiyet, gayret ve işbirliği açısından bir sorun teşkil etmektedir (Acun, Yücel, Önder & Tarman, 2013).

Bu araştırmada değerlerin öğrenilme düzeyleri ve çevre ilişkisi açısından değerlendirmeler yapılarak daha sonra yapılacak çalışmalara ışık tutacağı düşünülmektedir. Bundan sonraki araştırmalar için önerilerimiz kısaca şu şekilde sıralanabilir:

- 1- Her bölge için ayrı katılımcı grupları oluşturulup bölgeler arası farklılıklar ölçülebilir.
- 2- Yeni çalışmalarda Türkiye'nin farklı yerlerinden Türkiye'yi temsil edecek nitelikte bir örneklem belirlenerek nicel verilerle bu araştırma genişletilebilir.
- 3- Türkiye'nin farklı bölgelerinden oluşan bir örneklem grubu belirlenerek katılımcılar ile odak grup görüşmeleri sağlanabilir.
- 4- Vatandaşlık ve demokrasi eğitimi programının diğer öğeleri ile bir araştırma yapılarak bu öğeler arasındaki görüş farklılıkları belirlenebilir.
- 5- Vatandaşlık ve demokrasi eğitimi ile ilgili bir çalışmada öğretmen adaylarının görüşleri alınabilir.

KAYNAKÇA

- Acun, İ., Tarman, B. & Dinc, E. (2013). *İnternet destekli etkin insan hakları, demokrasi ve vatandaşlık eğitimi*. Ankara: PegemA.
- Acun, İ. , Yücel, C., Önder, A. & Tarman, B. (2013). Değerler: Kim ne kadar değer veriyor? *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(1).
- Aydın, A.(2008). *Sınıf yönetimi*, Ankara: PegemA.
- Aras, H. (2000). *Vatandaşlık ve insan hakları eğitimi dersinde öğrencilere insan hakları ile ilgili tutumların kazandırılması*. Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.

- Arıkan, F. (2002). *Vatandaşlık ve insan hakları eğitimi dersi programının öğretmen görüşleri doğrultusunda incelenmesi*. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi. Sakarya Üniversitesi, Sakarya.
- Aydın, D. & Yeşil, R. (2007). Demokratik değerlerin eğitiminde yöntem ve zamanlama. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2, 65-84.
- Barth, J. L. & Demirtaş, A. (1997). *İlköğretim sosyal bilgiler öğretimi*. Ankara: YÖK/Dünya Bankası MEGP Yayınları.
- Candan, R. (2006). *İlköğretim 2. kademe 7. ve 8. sınıfta okutulan vatandaşlık ve insan hakları eğitimi dersinin öğretimi ve öğretiminde karşılaşılan güçlükler (Ardahan Örneği)*. Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Konya.
- Çakmak, F. (2006). *İlköğretim 6. sınıf öğrencilerinin sosyal bilgiler dersi nüfus ve yerleşme konusunda geçen kavramları anlama düzeyleri ve kavram yanlışları*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyon.
- Çalık, C. (2007). Okul-çevre ilişkisinin okul geliştirmedeki rolü: kavramsal bir çözümleme. *GÜ, Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 27(3), 123-139.
- Demirel, Ö. (2002), *Planlamada değerlendirmeye öğretme sanatı* (4.Basım). Ankara: PegemA.
- Devrani, T. K. (2010). Kişisel değerlerin kuramsal yapısı ve pazarlamadaki uygulamaları. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi*, 5(1), 49-70.
- Doğanay, A. (2002). *Öğretimde kavram ve genellemelerin geliştirilmesi, hayat bilgisi ve sosyal bilgiler öğretimi*. C. Öztürk & D. Dilek(Ed). Ankara: Pegem A
- Doğanay, A. (2003). Sosyal bilgiler eğitiminin genel amaçları ne olmalıdır? *I.Sosyal Bilimler Eğitimi Kongresi*, Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi, İzmir.
- Ercan, İ. (2001). *İlköğretim sosyal bilgiler programında ulusal ve evrensel değerler*. Yüksek Lisans Tezi, Onsekiz Mart Üniversitesi, Çanakkale.
- Erdoğan, M.(1999). *Anayasal demokrasi*. (3. Baskı). Ankara: Siyasal Kitapevi.

- Gözütok, F. D.(1998). Vatandaşlık ve insan hakları eğitimi projesi. *IV. Ulusal Eğitim Bilimleri Kongresi*, Eskişehir.
- Gülmez, M. (1994). *İnsan hakları ve demokrasi eğitimi*, Ankara: Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü Yayınları.
- Gürbüz, G. (2006). *İlköğretim 7. ve 8. sınıflarda vatandaşlık bilgisi dersinde demokrasi eğitimi*, Yüksek Lisans Tezi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Bolu
- Hatuk, M. (2010). *Sosyal bilgiler öğretiminde portfolyoların kullanımına yönelik öğretmen görüşlerinin değerlendirilmesi*. Adana: Çukurova Üniversitesi.
- Karakuş, F. (2006). *Sosyal bilgiler öğretiminde yapıcı öğrenme ve otantik değerlendirme yaklaşımlarının öğrencilerin akademik başarı, kalıcılık ve sosyal bilgiler dersine yönelik tutumlarına etkisi*. Doktora Tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Karasar, N. (1998). *Bilimsel araştırma yöntemi*. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Kepenekçi, Y. K (2008). *Eğitimciler için insan hakları ve vatandaşlık bilgisi*. Ankara: Ekinoks Yayınları.
- Kepenekçi, K.Y. (2000). *İnsan hakları ve eğitimi*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Koç, K. (2007). *İlköğretim 7. sınıflarda okutulan vatandaşlık ve insan hakları eğitimi dersinde öğrenciye kazandırılması amaçlanan evrensel değerlere ilişkin tutumlar üzerinde öğretim sürecinin etkisi*. Yüksek Lisans Tezi. Fırat Üniversitesi, Elazığ.
- MEB. (Milli Eğitim Bakanlığı) (2006). *İlköğretim sosyal bilgiler dersi ilköğretim 4 ve 5. sınıf programı*. Ankara: MEB Yayınları.
- Merey, Z. (2009). *İlköğretim sosyal bilgiler öğretiminde vatandaşlık ve insan hakları eğitimi sosyal bilgiler öğretimi*. Ankara: Pegem Akademi.
- Mulhan, M. (2007). *İlköğretim 7. sınıf vatandaşlık ve insan hakları dersi kavramlarının öğrenilmesinde sosyal, ekonomik ve kültürel faktörler ile eğitim- öğretim uygulamalarının etkileri*, İstanbul: Marmara Üniversitesi.

- Sarı, M. (2007). *Demokratik değerlerin kazanımı sürecinde örtük program: Düşük ve yüksek "Okul Yaşam Kalitesi" ne sahip iki ilköğretim okulunda nitel bir çalışma*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Sönmez, V. (1998). *Sosyal bilgiler öğretimi ve öğretmen kılavuzu*. İstanbul: Milli Eğitim
- Şeker, H. (1998). *Köy ve kent okullarında öğrenim gören öğrencilerin hayat bilgisi, Türkçe, matematik, sosyal bilgiler ve fen bilgisi başarıları ile köy okulu öğrencilerinin başarılarını etkileyen aile, öğretim, sosyal çevre ve davranışsal faktörler*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- Şirin, Ö. (2008). *Türk eğitim sistemi ve okul yönetimi*, S. Özdemir (Ed.) Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Tarman, B. & Acun, İ. (2010). Sosyal bilgiler eğitimi ve yeni bir sosyal bilgiler hareketi. *Journal of Social Studies Education Research*, 1(1), 1-16.
- Türker, D. (1999). *Vatandaşlık ve insan hakları eğitimi ders kitabının değerlendirilmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Uyangör, N. (2007). *Vatandaşlık ve insan hakları eğitimi programının değerlendirilmesi*. Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Üste, B. (2007). İnsan hakları eğitimi ve ilköğretimdeki yeri. *Ege Akademik Bakış*, 7(1), 295-310
- Varış, F. (1998). *Eğitim bilimlerine giriş*. İstanbul: Alkım Yayınları.
- Vygotsky, L. S. (1998). *Düşünce ve Dil*. (Çev: S. Koray), *Toplumsal Yerleşme Konusunda Geçen Kavramları Anlama Düzeyleri Ve Kavram Yanılgıları*. İstanbul: Kitap
- Yıldırım, A. & Şimşek H. (2008). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*; Ankara: Seçkin Yayınevi.

- Yiğittir, S. (2003). *İlköğretim 7. sınıf vatandaşlık ve insan hakları eğitimi dersi özel amaçların gerçekleştirilebilirlik düzeyi*. Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Yüksel, S. (2006). *İlköğretim vatandaşlık ve insan hakları eğitimi dersinde öykülerin kullanmanın duyuşsal özelliklerinin kazandırılmasına etkisi*. Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul.

SUMMARY

The purpose of this research is to determine the relation between learning levels of values in Citizenship and Human Rights course and the role of environment where students live based on the teachers' perceptions. Participants of the research are selected among teachers who teach this lesson in central, district and village schools in Kars. The service zones of the schools, determined by the Ministry of National Education based on the development level of the schools, are considered. Among purposeful sampling methods, maximum variety sampling method is used to reflect individual variety in a small setting. The reason why we chose this sampling method in this study is to detect whether common features are observed in various situations in the targeted area instead of generalizing the findings to the universe through maximum variation sampling. While determining the relation between the environments where students live in and the concepts of this course as well as general and specific objectives of the program are considered. With these objectives, through the eyes of teachers, learning levels of students have been evaluated by considering the role of environment where the students live. Structured interview form is used to collect data about socio-cultural structure and physical features of the environment to describe the environment of the school where teachers work. The data is interpreted by using descriptive analysis method. While interpreting the findings; first, general themes and categories are formed based on the information obtained through the interview forms. Then, the data were interpreted according to the thematic frame and cause-effect relation among the

findings. While interpreting findings, the previous studies' findings are compared with the findings of this study.

Discussion and Conclusion: *School and classroom environment is the place which ensures the transfer of the values within the Citizenship and Democracy Education course. Students will comprehend what they learn from the values within the course content in the form of knowledge, skill and attitude if mutual interaction which is based on love, respect, sympathy, and tolerance between administrators, teachers, students, other staff, and parents is formed.*

According to teachers' point of views, especially the social environment where village and country schools are situated is not developed enough for the students to have opportunities for experience-based learning. According to the teachers' point of views in Kars, they have less problems in terms of experience-based learning since these teachers live in a more developed social environment when compared to the environments other teachers live. This situation is the common finding of studies.

Therefore, students mostly remember such knowledge that is related to their daily life and that they can apply it in their life. On the other hand, it is found that they have some problems in transferring this knowledge to their daily life.

One of the other challenges encountered in Citizenship and Democracy Education course is that all 19 values to be attained in new curriculum set in 2010 are related to abstract stage. Method-procedure aspect is used to ensure permanent learning by concretized these values which are in abstract stage. Regarding teachers' common views, these challenging values can be concretized by using the techniques such as drama, role-play, group discussion, simulation and case study rather than classical methods which have been used so far.

Teachers are asked for prioritizing the factors affecting learning levels when the relationship between learning levels, environment and other factors are considered. Accordingly, environment and experience-based learning take place on the top. To

implement experience-based learning, teachers need to combine their knowledge and experience.

One of the factors affecting learning is the principle of “background knowledge of learner” and how to implement it. Therefore, the studies conducted on learning mostly focus on what a learner learns and how s/he learns it. Constructivist learning theory, also known as cognitive constructivist theory, has an important position among these studies and concerns with learning constructs of individuals.

According to the teachers who are teaching in villages and city center of Kars, the differences of the factor of environment in ranking can be caused by the differences between the environments where the acquired knowledge is put into practice.

According to the teachers teaching in villages, while the students in villages cannot make learning permanent because of lack of practice opportunities in the students’ family and surroundings, the students in the city center of Kars make their learning permanent since they have opportunities to practice.

It is hoped that this study will shed light on future studies by carrying out evaluations in terms of the relationship between learning levels of values and environment. Our suggestions are as follows for further studies:

- 1- By forming different participant groups for each region, the difference between regions can be measured.*
- 2- This study can be extended by using quantitative data with a sample that representing Turkey.*
- 3- Focus-group interviews can be conducted with the participants by determining a sample group which includes each region of Turkey.*
- 4- By conducting a study with participation of the other components of Citizenship and Democracy Education program, different views between these components can be identified.*
- 5- Pre-service teachers’ views can be determined in a study about Citizenship and Democracy Education*